Evropské životní prostředí — stav a výhled 2020

Shrnutí

Evropská agentura pro životní prostředí

Fotografie na obálce: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Právní upozornění
Obsah této publikace nemusí nutně odrážet oficiální stanoviska Evropské komise nebo jiných orgánů Evropské unie. Evropská agentura pro životní prostředí, ani jakákoli osoba či společnost jednající jejím jménem nenese odpovědnost za případné použití informací uvedených v této zprávě.

Upozornění o ochraně autorských práv
© Evropská agentura pro životní prostředí, 2019
Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

Více informací o Evropské unii naleznete na internetu (http://europa.eu).

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2019

ISBN 978-92-9480-130-2
doi: 10.2800/412710

Evropská agentura pro životní prostředí
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Dánsko

Tel.: +45 33 36 71 00
Internetové stránky: eea.europa.eu

Evropské životní prostředí — stav a výhled 2020

Shrnutí

Evropská agentura pro životní prostředí

© Ivan Banović, WaterPIX/EEA

Hlavní výzva tohoto století

Zpráva Evropské životní prostředí – stav a výhled 2020 (SOER 2020) přichází v klíčovém období. Jsou před námi naléhavé výzvy v oblasti udržitelného rozvoje, které vyžadují systémová řešení. To je jednoznačné sdělení politickým představitelům v Evropě i na celém světě. Obecný problém tohoto století spočívá v otázce, jak dosáhnout celosvětového rozvoje, který by vyváženým způsobem zohlednil společenské, ekonomické a environmentální aspekty.

Tato zpráva je v pořadí již šestou zprávou SOER zveřejněnou Evropskou agenturou pro životní prostředí (EEA). Zpráva za rok 2020 poukazuje na závažné rozdíly mezi stavem životního prostředí a aktuálními krátkodobými a dlouhodobými politickými cíli EU. Je třeba naplňovat očekávání, pokud jde o život ve zdravém životním prostředí, a je proto zapotřebí se zaměřit na realizaci cílů jako na klíčový prvek politik na úrovni EU a jednotlivých států.

Je zjevné, že musíme nejen udělat více věcí, ale musíme je také dělat jinak. V příštím desetiletí bude třeba reagovat na světové výzvy v oblasti životního prostředí a klimatu jinak než v posledních 40 letech. Cílem této zprávy je poskytnutí informací pro diskuse o evropských politikách do roku 2030, včetně směřování k roku 2050 a dále.

Tyto budoucí politiky musí vycházet ze stávající legislativy reagující na výzvy v oblasti životního prostředí a klimatu – *acquis* – a musí také reagovat na nejnovější poznatky, ze kterých vyplývají zcela odlišné přístupy – z hlediska toho, *co* musíme dělat, i *jak* to musíme dělat.

Toto naléhavé poselství má obrovský význam. Jen v posledních 18 měsících byly zveřejněny významné globální vědecké zprávy IPCC, IPBES, IRP a UNEP ([1]), přičemž závěry těchto zpráv mají jedno společné: současné trajektorie vývoje jsou v podstatě neudržitelné. Tyto trajektorie jsou navzájem propojené a úzce souvisí s našimi hlavními trendy výroby a spotřeby. Máme jen málo času na to, abychom tyto nepříznivé trendy zvrátili.

Požadavky na zásadní změny zajišťující udržitelný rozvoj hlavních systémů, které utvářejí evropskou ekonomiku a moderní život – zejména v oblastech energetiky, mobility, bydlení a potravin – nejsou nové. Byly zveřejněny v předchozích vydáních zprávy SOER pro roky 2010 a 2015 a EU je v posledních letech zapracovala do důležitých politických iniciativ, jako jsou balíčky předpisů o oběhovém hospodářství a biohospodářství, politiky v oblasti klimatu a energetiky pro léta 2030 a 2050 a budoucí program EU pro výzkum a inovace. Iniciativa udržitelného financování EU je dále první svého druhu, která si klade závažné otázky ohledně role finančního systému při realizaci těchto změn.

Jedna věc je však změnit uvažování a druhá provést skutečné změny. Nyní se musíme zaměřit na rozšíření, urychlení, zefektivnění a zavedení řady řešení a inovací – a to technologických i sociálních, které již existují, a současně stimulovat další výzkum a vývoj, vyvolávat změny v chování, a především naslouchat občanům a umožnit jejich zapojení.

Nemůžeme podceňovat sociální rozměr. Pochopitelným požadavkem je věnovat pozornost i negativním důsledkům transformace na nízkouhlíkové hospodářství na společnost.

([1]) Zprávy o globálním oteplení o 1,5 °C a o změně klimatu a půdě vydané Mezivládním panelem pro změnu klimatu (IPCC); Globální hodnotící zpráva o biologické rozmanitosti a ekosystémových službách vydaná Mezivládní vědecko-politickou platformou pro biologickou rozmanitost a ekosystémové služby (IPBES); Výhledová zpráva o globálních zdrojích vydaná Mezinárodním panelem pro zdroje (IRP); 6. Světový přehled životního prostředí vydaný Programem OSN pro životní prostředí.

Političtí představitelé už nyní připouštějí nerovnoměrné rozložení nákladů a přínosů plynoucích ze systémových změn, je však zapotřebí důkladné pochopení těchto změn, zapojení občanů a zavádění účinných opatření.

Neměli bychom ignorovat ani mladé lidi v Evropě. Stále hlasitěji se ozývají a požadují ambicióznější reakci na změnu klimatu a zhoršování stavu životního prostředí. Pokud se nám v příštím desetiletí nepodaří změnit současné trendy, jejich strach o budoucnost se ukáže jako oprávněný.

Zpráva SOER 2020 neposkytuje všechny odpovědi na tyto složité problémy. Jedná se však o dosud nejkomplexnější integrované hodnocení publikované EEA a první, jež se důsledně zabývá našimi systémovými výzvami v rámci transformace k udržitelnému rozvoji, které musíme jako společnost uskutečnit. Vychází z 25 let zkušeností s daty, analýzami a politikou EU a čerpá z poznatků naší jedinečné sítě evropských členských zemí – Eionet.

Budoucnost nemůžeme předpovědět, ale můžeme ji vytvářet. Jsme přesvědčeni, že tato zpráva představuje kvalitní, aktuální zdroj poznatků, které mohou vést k diskusím o budoucích politikách EU v oblasti životního prostředí a klimatu, a které mohou pomoci utvářet evropské pozice vůči Agendě OSN 2030 a Cílům udržitelného rozvoje. Evropa musí stát v čele globálního úsilí k zajištění zdravého životního prostředí ve spravedlivém a udržitelném světě. Myšlenka Zelené dohody pro Evropu – stanovená jako priorita číslo jedna v politických plánech pro příští Evropskou komisi v letech 2019 až 2024 – má potenciál poskytnout rámec pro opatření a umožnit systémové uvažování a inovace potřebné k dosažení uvedených cílů a k vytvoření budoucnosti, na kterou můžeme být hrdi.

Hans Bruyninckx
výkonný ředitel Evropské agentury pro životní prostředí

© Lajos Hajdu, WaterPIX/EEA

Zpráva SOER 2020 v kostce

V roce 2020 čelí Evropa v oblasti životního prostředí výzvám nebývalého rozsahu a naléhavosti. Ačkoli přínos politik EU zaměřených na životní prostředí a klima byl v posledních desetiletích značný, Evropa čelí přetrvávajícím problémům v oblastech, jako jsou ztráta biologické rozmanitosti, využívání zdrojů, dopady změn klimatu a environmentální rizika pro zdraví a dobré životní podmínky. Globální megatrendy, například demografické změny, stupňují řadu problémů v oblasti životního prostředí, přičemž rychlé technologické změny přinášejí nová rizika a nejistoty.

EU si tyto výzvy uvědomuje a zavázala se k řadě dlouhodobých cílů v oblasti udržitelného rozvoje, jejichž společným cílem je „spokojený život v mezích naší planety". Dosažení těchto cílů nebude možné bez rychlého a zásadního posunu v charakteru a ambicích reakcí ze strany Evropy. Evropa potřebuje najít způsoby, jak transformovat klíčové společenské systémy, které stojí za tlaky v oblasti životního prostředí a klimatu a dopadů na zdraví – přehodnotit nejen technologie a výrobní procesy, ale také vzorce spotřeby a způsob života. To bude vyžadovat bezodkladná a koordinovaná opatření, která do vytvoření podmínek pro systémovou změnu zapojí různé oblasti politiky a aktéry v celé společnosti.

Evropa se v roce 2020 ocitne v kritickém bodě. Její vůdci mají příležitost utvářet budoucí vývoj, kterou jejich nástupci již mít nebudou. Nadcházející desetiletí bude proto mít rozhodující význam při určování příležitostí Evropy ve 21. století.

Toto jsou ve stručnosti hlavní závěry zprávy Evropské životní prostředí – stav a výhled 2020 (SOER 2020). Zpráva nabízí všestranné hodnocení životního prostředí v Evropě s cílem podporovat správu věcí veřejných a informovat veřejnost. Stejně jako všechny zprávy EEA vychází z činnosti Evropské informační a pozorovací sítě pro životní prostředí (Eionet) – partnerství mezi EEA a jejími 33 členskými zeměmi a 6 spolupracujícími zeměmi.

K porozumění stavu, trendů a výhledů evropského životního prostředí je zapotřebí integrovaný přístup, který uznává složité hnací síly a důsledky změny životního prostředí. Zpráva SOER 2020 právě toto poskytuje, představuje globální kontext, který formuje vývoj v Evropě (část 1), trendy a výhledy týkající se životního prostředí a hospodářství v Evropě (část 2) a faktory, které omezují nebo umožňují transformační změnu (část 3). Na závěr v části 4 uvažuje nad tím, jak může Evropa změnit svoji trajektorii a dosáhnout udržitelné budoucnosti.

Zpráva SOER 2020 poukazuje na řadu výzev a překážek. Vidí však také důvody k naději. Evropané stále více vyjadřují své zklamání nad nedostatky správy v oblasti životního prostředí a klimatu. Poznatky o systémových problémech a reakcích přibývají a stále více se odrážejí v politických rámcích EU. Souběžně s tím se v posledních letech rychle objevují inovace, například v oblasti nových technologií, obchodních modelů a společenských iniciativ. Některá města a regiony jsou průkopníky z hlediska ambicí a kreativity, experimentují s různými způsoby života a práce a sdílejí nápady prostřednictvím komunikačních sítí.

Všechny tyto výsledky vývoje jsou důležité, protože vytvářejí prostor k tomu, aby vládní instituce mohly do politik, investic a opatření vnášet nový rozměr ambicí. Pomáhají také zvyšovat informovanost a podněcují občany k přehodnocení chování a životního stylu. Evropa se musí chopit těchto příležitostí a využít všechny dostupné prostředky k tomu, aby v nadcházejícím desetiletí dosáhla transformační změny.

Životní prostředí Evropy v měnícím se globálním kontextu

Výzvy v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje, jimž dnes Evropa čelí, mají kořeny v globálním vývoji v minulých desetiletích. Během tohoto období přetvořilo „velké zrychlení" společenské a hospodářské činnosti vztah lidstva k životnímu prostředí. Od roku 1950 se počet obyvatel ve světě ztrojnásobil na 7,5 miliardy; počet obyvatel žijících ve městech vzrostl čtyřnásobně na více než 4 miliardy; hospodářská produkce se zvýšila dvanáctkrát. K podobnému nárůstu

došlo i v používání dusíkatých, fosforečných a draselných hnojiv a využití primární energie vzrostlo pětinásobně. Do budoucna bude tento globální vývoj zřejmě dále zvyšovat tlaky na životní prostředí. Očekává se, že světová populace vzroste do roku 2050 téměř o třetinu na 10 miliard. Využívání zdrojů by se mohlo celosvětově do roku 2060 zdvojnásobit, přičemž poptávka po vodě by měla vzrůst do roku 2050 o 55 % a poptávka po energii do roku 2040 o 30 %.

Velké zrychlení mělo nepochybně značné přínosy, zmírnilo strádání a zlepšilo prosperitu v mnoha částech světa. Například podíl celosvětové populace žijící v extrémní chudobě prudce poklesl – ze 42 % v roce 1981 na méně než 10 % v roce 2015. Tento vývoj však způsobil také rozsáhlé poškození ekosystémů. Celosvětově je nyní závažnými změnami postiženo asi 75 % suchozemského a 40 % mořského prostředí. Země zažívá výjimečně rychlou ztrátu biologické rozmanitosti a hrozí vyhynutí většího počtu druhů než kdykoliv jindy v lidské historii. Existují důkazy, že již dochází k šestému hromadnému vymírání druhů.

Řada změn v globálním klimatickém systému pozorovaných od 50. let 20. století nemá za poslední desetiletí až tisíciletí obdobu. Do velké míry jsou tyto změny důsledkem produkce emisí skleníkových plynů pocházející z lidské činnosti, jako je spalování fosilních paliv, zemědělství a odlesňování.

Tyto tlaky přímo i nepřímo způsobují nesmírné škody na lidském zdraví a životním prostředí a životních podmínkách. Celosvětová zátěž nemocí a předčasných úmrtí v souvislosti se znečištěním životního prostředí je již třikrát vyšší než v případě celkového počtu obětí AIDS, tuberkulózy a malárie dohromady. Pokračování velkého zrychlení by však mohlo vytvářet ještě dalekosáhlejší hrozby, pokud tyto tlaky odstartují kolaps ekosystémů, jako je Arktida, korálové útesy a amazonský prales. Takto náhlé a nevratné změny by mohly vážně narušit schopnost přírody zajišťovat základní ekosystémové služby, jako je poskytování potravin a zdrojů, udržování čisté vody a úrodné půdy a poskytování ochrany proti přírodním katastrofám.

Jako průkopník industrializace hrála Evropa ústřední úlohu při utváření těchto globálních změn. I dnes nadále využívá více zdrojů a přispívá ke zhoršování stavu životního prostředí ve větší míře než řada jiných světových regionů. Aby Evropa mohla pokrýt svou vysokou spotřebu, je závislá na zdrojích získávaných nebo využívaných v jiných částech světa, jako je voda, půda, biomasa a další. V důsledku toho dochází k řadě dopadů na životní prostředí souvisejících s evropskou výrobou a spotřebou i mimo Evropu.

Tyto skutečnosti ve svém úhrnu umocňují velmi vážnou výzvu pro Evropu a ostatní regiony světa. Současné směřování společenského a hospodářského vývoje ničí ekosystémy, které v konečném důsledku udržují lidstvo při životě. Přechod k udržitelnému rozvoji bude vyžadovat rychlé a rozsáhlé omezování tlaků na životní prostředí, které bude výrazně překračovat rámec současných omezení.

Evropské životní prostředí v roce 2020

Souběžně s tím, jak začal být jasnější charakter a rozsah globálních výzev v oblasti životního prostředí a klimatu, se vyvíjely také politické rámce. Evropský rámec environmentální politiky – *acquis v oblasti životního prostředí* – je stále více utvářen ambiciózními dlouhodobými vizemi a cíli. Zastřešující vizi pro životní prostředí a společnost v Evropě stanoví 7. akční program pro životní prostředí, který předpokládá, že do roku 2050:

> budeme žít spokojeně a v ekologických mezích naší planety. Zdrojem naší prosperity a zdravého životního prostředí bude inovativní oběhové hospodářství, v němž se ničím neplýtvá, přírodní zdroje jsou spravovány udržitelným způsobem a biologická rozmanitost je chráněna, ceněna a obnovována způsoby, jež posílí odolnost naší společnosti. Růst s nízkými emisemi uhlíku bude již dávno oddělen od využívání zdrojů a udávat krok zabezpečené a udržitelné globální společnosti.

Politiky EU v oblasti životního prostředí se řídí třemi tematickými politickými prioritami 7. akčního programu pro životní prostředí: 1) chránit, zachovávat a rozvíjet přírodní bohatství EU; 2) přeměnit EU v zelenou a konkurenceschopnou nízkouhlíkovou ekonomiku účinně využívající zdroje a 3) chránit občany EU před environmentálními tlaky a riziky ovlivňujícími jejich zdraví a dobré životní podmínky. V posledních letech přijala EU také řadu strategických rámcových politik, které se zaměřují na transformaci ekonomiky EU a konkrétních systémů (např. energetiky, mobility) tak, aby přinášely prosperitu a spravedlivost, ale současně chránily ekosystémy. Tyto rámce doplňují Cíle udržitelného rozvoje Organizace spojených národů, protože poskytují logiku pro transformační změnu, která bere na vědomí vzájemnou závislost sociálních, hospodářských a environmentálních cílů.

Z hlediska evropské dlouhodobé vize a doplňujících politických cílů je zřejmé, že Evropa v řešení problémů v oblasti životního prostředí nedosahuje dostatečného pokroku. Poselství plynoucí z hodnocení posledních trendů a výhledů ve zprávě SOER 2020 jsou jasná: politiky jsou účinnější při snižování tlaků na životní prostředí než při ochraně biologické rozmanitosti a ekosystémů a lidského zdraví a dobrých životních podmínek. Navzdory úspěchům

evropské správy v oblasti životního prostředí problémy i nadále přetrvávají a výhled životního prostředí v Evropě na další desetiletí je skličující (tabulka ES.1).

Je zřejmé, že přírodní bohatství ještě není chráněno, zachováváno a rozvíjeno v souladu s prioritami 7. akčního programu pro životní prostředí. V příznivém stavu z hlediska zachování jsou jen malé podíly chráněných druhů (23 %) a přírodních stanovišť (16 %) a Evropa nesměřuje ke splnění celkového cíle zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2020. Evropa dosáhla svých cílů z hlediska vymezení suchozemských a mořských chráněných oblastí, což vedlo ke zotavení některých druhů, většiny ostatních cílů se však pravděpodobně nepodaří dosáhnout.

Politická opatření zaměřená na přírodní bohatství přinesla v některých oblastech plody, řada problémů však přetrvává a některé se zhoršují. Snížením znečištění se například zlepšila kvalita vody, EU ale ještě zdaleka nedosáhla dobrého ekologického stavu u všech vodních útvarů do roku 2020. Územní plánování se zlepšilo, ale dále se zvyšuje fragmentace krajiny, což vede k poškozování přírodních stanovišť a snižování biologické rozmanitosti. Znečištění ovzduší má nadále dopad na biologickou rozmanitost a ekosystémy. 62 % plochy evropských ekosystémů je vystaveno nadměrnému množství dusíku, což způsobuje eutrofizaci. Očekává se, že budou sílit dopady změny klimatu na biologickou rozmanitost a ekosystémy a že bude současně v důsledku činností, jako je zemědělství, rybolov, doprava, průmysl a výroba energie, nadále docházet ke ztrátě biologické rozmanitosti, těžbě surovin a k produkci emisí.

Většího pokroku dosáhla Evropa na poli efektivního využívání zdrojů a oběhového hospodářství. Se zvýšením hrubého domácího produktu poklesla spotřeba surovin a zlepšilo se efektivní využívání zdrojů. Emise skleníkových plynů se v letech 1990 až 2017 snížily o 22 %, a to v důsledku politických opatření i hospodářských faktorů. Podíl zdrojů obnovitelné energie na konečné spotřebě energie postupně vzrostl na 17,5 % v roce 2017. Energetická účinnost se zlepšila a konečná spotřeba energie se snížila přibližně na úroveň z roku 1990. Emise látek znečišťujících ovzduší i vodu se snížily a celkové odběry vody v EU v letech 1990 až 2015 poklesly o 19 %.

Novější trendy jsou však méně pozitivní. Například konečná poptávka po energii se od roku 2014 zvyšuje, a pokud bude tento trend pokračovat, nemusí být splněn cíl EU pro rok 2020 v oblasti energetické účinnosti. Emise znečišťujících látek z dopravy a zemědělství rovněž vzrostly, zatímco výroba a spotřeba nebezpečných chemických látek zůstala stabilní. Výhled do roku 2030 naznačuje, že současné tempo nebude stačit ke splnění cílů v oblasti klimatu a energetiky pro roky 2030 a 2050. Dále nebylo úspěšné řešení tlaků hospodářských odvětví na životní prostředí prostřednictvím začleňování problematiky životního prostředí, jak dokládají pokračující dopady zemědělství na biologickou rozmanitost a znečištění ovzduší, vody a půdy.

Evropa dosáhla jistého úspěchu při ochraně svých občanů před environmentálními riziky pro zdraví a dobré životní podmínky. Například pitná voda a voda ke koupání mají v Evropě obecně vysokou kvalitu. Některé oblasti se však stále potýkají s přetrvávajícími problémy a výhled je znepokojivý. Například některé perzistentní chemické látky odolávají dokonce i moderním způsobům úpravy pitné vody. Stejně tak i přesto, že poklesly emise znečišťujících látek do ovzduší, téměř 20 % městské populace v EU žije v oblastech s koncentracemi látek znečišťujících ovzduší, které překračují nejméně jeden imisní limit EU pro kvalitu ovzduší. Expozice suspendovaným částicím je každý rok odpovědná přibližně za 400 000 předčasných úmrtí v Evropě, přičemž neúměrně jsou postiženy země střední a východní Evropy.

Na lidské zdraví a dobré životní podmínky má stále dopad hluková zátěž, nebezpečné chemické látky a změna klimatu. Zrychlující se změna klimatu pravděpodobně přinese zvýšená rizika, zejména pro zranitelné skupiny. Příčinou mohou být vlny veder, lesní požáry, povodně a měnící se vzorce v prevalenci infekčních chorob. Environmentální rizika pro zdraví navíc neovlivňují všechny stejně a v Evropě existují výrazné místní a regionální rozdíly z hlediska sociální zranitelnosti a expozice vlivům prostředí ohrožujícím zdraví. Obecně je výhled na snížení environmentálních rizik pro zdraví a dobré životní podmínky nejistý. Systémová rizika pro zdraví jsou složitá a ve znalostní základně existují výrazné mezery a nejistoty.

Pochopení systémových výzev a reakce na ně

Přetrvávání hlavních problémů v oblasti životního prostředí lze vysvětlit řadou souvisejících faktorů. Zaprvé, na životní prostředí nadále působí značné tlaky navzdory dosaženým výsledkům v jejich snižování. Zpomalilo se rovněž tempo pokroku v některých důležitých oblastech, např. emise skleníkových plynů, průmyslové emise, produkce odpadů, energetická účinnost a podíl obnovitelné energie. To naznačuje, že je nutné překročit rámec postupného zlepšování účinnosti a posílit provádění politik v oblasti životního prostředí s cílem dosáhnout jejich přínosů v plné míře.

Složitost environmentálních systémů může také znamenat, že existuje značná časová prodleva mezi omezováním tlaků a pozorováním zlepšení týkajících se přírodního bohatství,

Tabulka ES.1 Shrnutí trendů v minulosti, výhledů a perspektiv splnění cílů politik

Téma	Trendy a výhledy		Perspektivy splnění cílů politik		
	Trendy v minulosti (10–15 let)	Výhledy do roku 2030	2020	2030	2050
Ochrana, zachování a rozvoj přírodního bohatství					
Suchozemské chráněné oblasti	■	■	☑		
Mořské chráněné oblasti	■	■	☑		
Druhy a přírodní stanoviště chráněné v EU	■	■	☒		
Běžné druhy (ptáci a motýli)	■	■	☒		
Stav a služby ekosystémů	■	■	☒		
Vodní ekosystémy a mokřady	■	■	☒		
Hydromorfologické tlaky	■	■	☒		
Stav mořských ekosystémů a biologická rozmanitost	■	■	☒		
Tlaky a dopady na mořské ekosystémy	■	■	☒		
Urbanizace a využití půdy zemědělstvím a lesnictvím	■	■			☒
Stav půdy	■	■	☒		
Znečištění ovzduší a dopady na ekosystémy	■	■	☐	☐	
Chemické znečištění a dopady na ekosystémy	■	■	☒		
Změna klimatu a dopady na ekosystémy	■	■	☒		
Oběhové a nízkouhlíkové hospodářství efektivně využívající zdroje					
Efektivní využívání zdrojů	■	■	☑		
Oběhové využívání zdrojů	■	■		☐	
Produkce odpadů	■	■	☐		
Nakládání s odpady	■	■	☐		
Emise skleníkových plynů a úsilí o zmírnění dopadů	■	■	☑	☒	☒
Energetická účinnost	■	■	☐	☒	☒
Obnovitelné zdroje energie	■	■	☑	☒	☒
Emise látek znečišťujících ovzduší	■	■	☑	☐	
Emise znečišťujících látek z průmyslových činností	■	■	☐		
Čisté průmyslové technologie a procesy	■	■	☐		
Emise chemických látek	■	■	☒		
Odběry vody a jejich vliv na povrchové a podzemní vody	■	■	☒		
Trvale udržitelné využívání moří	■	■	☐		
Ochrana před environmentálními riziky pro zdraví a dobré životní podmínky					
Koncentrace látek znečišťujících ovzduší	■	■	☒	☑	
Znečištění ovzduší a dopady na lidské zdraví a kvalitu života	■	■		☑	
Vystavení obyvatel hlukové zátěži a dopad na lidské zdraví	■	■	☒		
Zachování klidových zón	■	■	☒		
Vliv znečištění na vodu a souvislost s lidským zdravím	■	■	☒		
Chemické znečištění a rizika pro lidské zdraví a dobré životní podmínky	■	■	☒		
Rizika změny klimatu pro společnost	■	■	☐		
Strategie a plány týkající se adaptace na změnu klimatu	■	■	☐		

Orientační hodnocení trendů v minulosti (10–15 let) a výhled do roku 2030		Orientační hodnocení perspektiv splnění vybraných politických cílů	
■	Převládají pozitivní trendy/vývoj	Rok ☑	Převážně na správné cestě
■	Smíšené trendy / smíšený vývoj	Rok ☐	Částečně na správné cestě
■	Převládají negativní trendy/vývoj	Rok ☒	Převážně na špatné cestě

Poznámka: Rok pro cíle neuvádí přesný cílový rok, ale časový rámec cílů.

lidského zdraví a dobrých životních podmínek. Výsledky v oblastech životního prostředí, jako je ztráta biologické rozmanitosti, často určují různé faktory, což znamená, že účinnost politických opatření a úsilí místních samospráv mohou mařit vnější faktory. K těmto faktorům patří globální vývoj (rostoucí počet obyvatel, hospodářská produkce a využívání zdrojů), který ovlivňuje situaci v Evropě. Při pohledu do budoucnosti také vyvstávají obavy týkající se hnacích sil změn (technologický a geopolitický vývoj), které mají nejasné důsledky.

Možná nejdůležitějším faktorem, který je příčinou přetrvávajících problémů v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje v Evropě, je skutečnost, že tyto problémy jsou neoddělitelně provázány s hospodářskou činností a způsobem života, zejména se společenskými systémy, které Evropanům zajišťují základní potřeby, jako jsou potraviny, energie a mobilita. V důsledku toho je využívání zdrojů společností a znečištění složitě provázáno s prací a výdělky v celém řetězci hodnot, s významnými investicemi do infrastruktury, strojů, dovedností a znalostí, s chováním a se způsoby života a s veřejnými politikami a institucemi.

Taková velká provázanost v rámci společenských systémů znamená, že pro dosažení rychlé a dalekosáhlé změny, která je zapotřebí k naplnění dlouhodobých cílů Evropy v oblasti udržitelného rozvoje, často existují značné překážky. Například:

- Systémy výroby a spotřeby se vyznačují omezeními a závislostmi, které souvisejí s tím, že se systémové prvky – technologie, infrastruktura, znalosti atd. – často vyvíjely po desetiletí společně. To znamená, že radikální změna těchto systémů pravděpodobně naruší investice, pracovní místa, chování a hodnoty, což vyvolá odpor ze strany dotčených odvětví, regionů nebo spotřebitelů.

- Provázanost a zpětné vazby v systémech znamenají, že změna často povede k nechtěným výsledkům nebo překvapením. Například zisky závislé na technologiích mohou být mařeny změnami životního stylu, částečně také kvůli zpětným účinkům, kdy zlepšování účinnosti povede k úsporám nákladů, které umožní zvýšenou spotřebu.

- Systémy výroby a spotřeby jsou také přímo a nepřímo provázány, například tím, že závisí na společné základně přírodního bohatství, která poskytuje zdroje a je zatěžována odpady a emisemi. Tato „provázanost zdrojů" znamená, že řešení problémů v jedné oblasti může vyvolat nechtěné škody někde jinde, například odlesňování a zvyšování cen potravin v důsledku výroby biopaliv.

Systémový charakter výzev v oblasti životního prostředí v Evropě pomáhá vysvětlit omezení zavedených přístupů správy záležitostí týkajících se životního prostředí při realizaci potřebné změny. Ačkoli byly pozorovány známky pokroku, pokud jde o potraviny, energii a mobilitu, dopady na životní prostředí zůstávají značné a současné trendy nejsou v souladu s dlouhodobými cíli v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje.

Rostoucí množství výzkumných poznatků a praktických zkušeností umožňuje uvědomit si, jak lze dosáhnout zásadní systémové změny. Tyto přechody jsou dlouhodobými procesy, jež rozhodujícím způsobem závisí na vzniku a šíření různých forem inovací (nových sociálních postupů, technologií, obchodních modelů, řešení vycházejících z přírody atd.), které odstartují alternativní způsoby myšlení a života. Je nemožné předem přesně vědět, jaké inovace se objeví, zda a jak dojde k jejich začlenění do životního stylu a jak ovlivní výsledky v oblasti udržitelného rozvoje. Přechody proto zahrnují řadu nejistot, konfliktů a kompromisů.

Pochopení systémové změny má důležitý vliv na správu a řízení. Zaprvé, vnímaná role vládních institucí se přesouvá od fungování v roli „vedoucích subjektů", jež díky svým znalostem a nástrojům řídí společnost směrem k udržitelnému rozvoji, k roli subjektů, které umožňují uskutečňování celospolečenských inovací a transformací. V některých souvislostech hraje stále úlohu plánování shora dolů. Vládní instituce však rovněž potřebují nalézt způsoby, jak využívat potenciál občanů, komunit a podniků.

V této souvislosti je zapotřebí, aby k dosažení společných cílů přispěly všechny oblasti politiky a úrovně státní správy. Úloha nástrojů politiky v oblasti životního prostředí zůstává i nadále zásadní. Pro umožnění systémové změny ale bude zapotřebí mnohem širší soubor politik, jejichž cílem bude podporovat inovace a experimentování, umožnit šíření nových nápadů a přístupů a zajistit, že strukturální ekonomická změna povede k přínosným a spravedlivým výsledkům. Složitost a nejistota procesů přeměny znamená, že vládní instituce budou rovněž potřebovat nalézt řešení, jak koordinovat a řídit celospolečenská opatření směřující k dlouhodobým cílům v oblasti udržitelného rozvoje a jak řídit rizika a nezamýšlené důsledky, které systémovou změnu nevyhnutelně provázejí.

Jakým směrem kráčí Evropa?

Analýza v částech 1 až 3 poukazuje na přetrvávání, rozsah a naléhavost změn, kterým Evropa čelí. Naplnění vize EU v oblasti udržitelného rozvoje do roku 2050 je stále možné, bude ale vyžadovat změnu v povaze a ambicích opatření. To znamená posílit zavedené politické nástroje a navázat

na ně novými inovativními přístupy ke správě a řízení. Část 4, která vychází z postřehů v této zprávě, uvádí řadu důležitých oblastí, kde jsou zapotřebí opatření umožňující změnu.

Posílení implementace, integrace a soudržnosti politik: Provádění stávajících politik v plném rozsahu by Evropu významně posunulo směrem ke splnění jejích cílů v oblasti životního prostředí do roku 2030. Dosažení implementace politik v plném rozsahu bude vyžadovat více finančních prostředků a rozsáhlejší vytváření kapacit, zapojení podniků a občanů, lepší koordinaci místních, regionálních a národních orgánů a silnější znalostní základnu. Kromě implementace samotné se Evropa musí zabývat nedostatky a slabými stránkami politických rámců, například ve vztahu ke krajině, půdě a chemickým látkám. Důležitá je také lepší integrace cílů v oblasti životního prostředí do sektorvých politik, stejně jako zlepšení soudržnosti politik.

Formulování systémových, dlouhodobých politických rámců a závazných cílů: Rostoucí soubor strategických politik, které řeší klíčové systémy (např. energetiku a mobilitu) a podporují přechod na nízkouhlíkové a oběhové hospodářství, je důležitým nástrojem pro stimulaci a řízení soudržného postupu v celé společnosti. Působnost dlouhodobých politických rámců se ale musí rozšířit na další důležité systémy a otázky, jako jsou potraviny, chemické látky a využití půdy. Srovnatelné průřezové strategie jsou také zapotřebí na dalších úrovních správy a řízení – včetně zemí, regionů a měst. Důležité je zapojení zúčastněných stran do vytváření transformačních vizí a způsobů šíření, aby se zohlednily rozmanité reálné situace v celé Evropě a maximalizovaly vedlejší environmentální, sociální a ekonomické přínosy.

Vedení mezinárodních opatření směrem k udržitelnému rozvoji: Evropa nemůže dosáhnout svých cílů v oblasti udržitelného rozvoje sama. Globální problémy v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje vyžadují globální řešení. EU má významný diplomatický a ekonomický vliv, který lze využít k podpoře přijetí ambiciózních dohod v oblastech, jako je biologická rozmanitost a využívání zdrojů. Úplné zavedení Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030 v Evropě a aktivní podpora implementace v jiných regionech budou zásadní, pokud má Evropa poskytovat globální vedení při dosahování přechodu k udržitelnému rozvoji. Využívání Cílů udržitelného rozvoje jako obecného rámce pro vytváření politik v nadcházejících 10 letech by mohlo být důležitým krokem směrem k realizaci vize Evropy do roku 2050.

Podpora inovací v celé společnosti: Pro změnu trajektorie bude rozhodující vznik a šíření různých forem inovací, které mohou odstartovat nové způsoby myšlení a života. Zárodky tohoto posunu již existují. Stále více podniků, podnikatelů, výzkumných pracovníků, městských samospráv a místních komunit experimentuje s různými způsoby výroby a spotřeby. V praxi však inovace často narážejí na velké překážky. Proto při umožňování systémové změny hrají důležitou roli veřejné politiky a instituce. Politiky v oblasti životního prostředí jsou i nadále důležité, systémové inovace však vyžadují ucelené příspěvky z různých oblastí politiky, od politik v oblasti výzkumu, inovací, sektorových a průmyslových politik až po vzdělávání, sociální zabezpečení, obchod a zaměstnanost.

Zvyšování investic a přeorientování financování: Ačkoli dosažení přechodu k udržitelnému rozvoji bude vyžadovat velké investice, Evropané tím mohou hodně získat – nejen v tom, že se zabrání poškozování přírody a společnosti, ale také kvůli hospodářským a společenským příležitostem, které se tím vytvoří. Vládní instituce musí naplno využít veřejné zdroje k podpoře experimentování, investovat do inovací a řešení vycházejících z přírody, zadávat veřejné zakázky udržitelným způsobem a podporovat postižená odvětví a regiony. Hrají také důležitou roli při mobilizaci a usměrňování soukromých výdajů tím, že budou utvářet investiční a spotřebitelská rozhodnutí a zapojí finanční sektor do udržitelných investic prostřednictvím zavedení akčního plánu EU pro udržitelné financování a navazujících činností.

Řízení rizik a zajištění sociálně spravedlivého přechodu: Úspěšná správa přechodu k udržitelnému rozvoji bude vyžadovat, aby si společnost uvědomila potenciální rizika, příležitosti a kompromisy a navrhla, jak se s nimi vypořádat. Při dosahování „spravedlivých přechodů" hrají důležitou roli politiky, například podporou firem a pracovníků v odvětvích, která jsou na ústupu, formou rekvalifikací, dotací, technické podpory nebo investic na pomoc negativně postiženým regionům. Včasnou identifikaci vznikajících rizik a příležitostí souvisejících s technologickým a společenským rozvojem je třeba kombinovat s adaptivními přístupy založenými na experimentování, monitorování a učení.

Propojení znalostí s opatřeními: K dosažení přechodů k udržitelnému rozvoji budou zapotřebí různorodé nové poznatky, které pocházejí z různých oborů a získávají se různými způsoby. Patří sem poznatky o systémech, které jsou zdroji tlaků na životní prostředí, cestách k udržitelnému rozvoji, slibných iniciativách a překážkách změn. Prognostické metody jsou důležitým způsobem, jak zapojit obyvatele do participativních procesů s cílem prozkoumat možné budoucí události, výsledky a rizika nebo příležitosti. Vytváření, sdílení a plné využívání relevantních důkazů může vyžadovat změny ve znalostním systému, který propojuje vědu s politikami a opatřeními, jako například vytváření nových dovedností a institucionálních struktur.

Příštích 10 let

Dosažení cílů Agendy pro udržitelný rozvoj 2030 a Pařížské dohody bude v příštích 10 letech vyžadovat naléhavá opatření v každé z těchto oblastí. Musíme si uvědomit, že Evropa nedosáhne své vize udržitelného rozvoje, tedy „spokojeného života v mezích naší planety" jen tím, že bude podporovat hospodářský růst a snažit se řídit negativní vedlejší účinky pomocí nástrojů politiky v oblasti životního prostředí a sociální politiky. Namísto toho se musí udržitelný rozvoj stát základním principem pro ambiciózní a soudržné politiky a opatření v celé společnosti. Aby byla možná transformační změna, bude nutné, aby všechny oblasti a úrovně státní správy pracovaly společně a využívaly ambice, kreativitu a potenciál občanů, podniků a komunit. V roce 2020 má Evropa jedinečnou příležitost vést globální reakci na výzvy v oblasti udržitelného rozvoje. Nastal čas jednat.

© Daniel Kusak, My City/EEA

O hodnocení SOER

Evropská agentura pro životní prostředí (EEA) je agentura EU zřízená nařízením Rady (EHS) č. 1210/90. Tímto nařízením byla rovněž zřízena Evropská informační a pozorovací síť pro životní prostředí (Eionet) jako partnerská síť 33 členských zemí ([2]) a 6 spolupracujících zemí ([3]). Mandátem EEA je spolupráce se sítí Eionet s cílem poskytovat poznatky, aby příslušné zúčastněné subjekty v orgánech EU a zemích sítě Eionet mohly přijímat informovaná rozhodnutí za účelem zlepšování životního prostředí v Evropě a směřování k udržitelnému rozvoji.

V rámci tohoto mandátu je jedním z hlavních úkolů EEA zveřejňovat každých pět let zprávu o stavu a výhledu životního prostředí a souvisejících trendech. Tyto zprávy se vypracovávají od roku 1995. Hodnotí stav a výhled evropského životního prostředí a slouží jako podklad pro činnost a vývoj politik EU. Monitorují trendy v minulosti, dosažený pokrok směrem ke stanoveným budoucím cílům a příležitosti pro politiku EU z hlediska jejího možného přispění k dosahování dlouhodobých cílů.

Stejně jako předchozí zprávy poskytuje i zpráva Evropské životní prostředí — stav a výhled 2020 (SOER 2020) relevantní, spolehlivé a srovnatelné poznatky a čerpá z řady zdrojů, které mají EEA a síť Eionet k dispozici. Základním prvkem při vypracovávání zprávy byl všeobecný konsensus, že otázky životního prostředí jsou propojeny s většinou aspektů společnosti, což má vliv na celkový výhled dosažení udržitelného rozvoje a z čehož vyplývá, že zúčastněné strany potřebují na podporu svých opatření nové typy poznatků.

Zpráva SOER 2020 vychází ze závěrů předešlé zprávy vydané v březnu 2015. Ze zprávy SOER 2015 vyplynulo, že ačkoli implementace politiky EU vedla ke značným přínosům pro životní prostředí a dobré životní podmínky obyvatel Evropy, Evropa čelí velkým výzvám při řešení přetrvávajících problémů životního prostředí, které jsou složitě provázány se systémy výroby a spotřeby. Zpráva z roku 2015 vyzývá k zásadním přechodům v systémech výroby a spotřeby, které způsobují zhoršování stavu životního prostředí, včetně systémů týkajících se potravin, energie a mobility.

Zpráva SOER 2020 přichází v době, kdy společnost čelí nepravdivým informacím a falešným zprávám. V maximální míře usiluje o to, aby byla tato realita vzata na vědomí, a to zajištěním transparentnosti prostřednictvím komplexního odkazování na vědecké poznatky a zlepšením přístupu k hodnocení a sdělování aspektů kvality a nejistoty a mezer ve znalostech. Zpráva je rovněž předmětem rozsáhlého vzájemného hodnocení ze strany sítě Eionet, Evropské komise, vědeckého výboru EEA a mezinárodních odborníků.

Data na národní úrovni jsou podkladem pro implementaci politik a usnadňují lepší sdílení informací o novém vývoji a přístupech. Zpráva bere na vědomí výzvu, která spočívá ve zvyšující se složitosti poznatků, a k tematickým hodnocením nabízí ucelená souhrnná hodnocení. Zabývá se systémovým charakterem současných výzev v oblasti životního prostředí, včetně výše uvedených systémů výroby a spotřeby, a zamýšlí se nad tím, jak může Evropa reagovat na dnešní bezprecedentní výzvy v oblasti životního prostředí, klimatu a udržitelného rozvoje.

([2]) 28 členských států EU a Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko a Turecko.
([3]) Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Severní Makedonie, Srbsko a Kosovo (podle rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244/99 a v souladu se stanoviskem Mezinárodního soudního dvora k vyhlášení nezávislosti Kosova).

Evropská agentura pro životní prostředí

Evropské životní prostředí — stav a výhled 2020
Shrnutí

2019 — 14 pp. — 210 x 297 cm

ISBN 978-92-9480-130-2
10.2800/412710

Obraťte se na EU

Osobně
Po celé Evropské unii se nachází stovky informačních středisek Europe Direct. Adresu nejbližšího střediska naleznete na internetové stránce: https://europa.eu/european-union/contact_cs.

Telefonicky nebo e-mailem
Europe Direct je služba, která odpoví na vaše dotazy o Evropské unii. Můžete se na ni obrátit:
- prostřednictvím bezplatné telefonní linky: 00 800 6 7 8 9 10 11 (někteří operátoři mohou tento hovor účtovat),
- na standardním telefonním čísle: +32 22999696 nebo
- e-mailem prostřednictvím internetové stránky: https://europa.eu/european-union/contact_cs.

Vyhledávání informací o EU

On-line
Informace o Evropské unii ve všech úředních jazycích EU jsou dostupné na internetových stránkách Europa na adrese: https://europa.eu/european-union/index_cs.

Publikace EU
Publikace EU, ať už bezplatné, nebo placené, si můžete stáhnout nebo objednat na adrese: https://publications.europa.eu/cs/publications. Chcete-li obdržet více než jeden výtisk bezplatných publikací, obraťte se na službu Europe Direct nebo na místní informační střediska (viz https://europa.eu/european-union/contact_cs).

Právo EU a související dokumenty
Právní informace EU včetně všech právních předpisů EU od roku 1952 ve všech úředních jazykových verzích jsou dostupné na stránkách EUR-Lex na adrese: http://eur-lex.europa.eu.

Veřejně přístupná data od EU
Portál veřejně přístupných dat EU (http://data.europa.eu/euodp/cs) umožňuje přístup k datovým souborům z EU. Data lze bezplatně stahovat a opakovaně použít pro komerční i nekomerční účely.

Evropská agentura pro životní prostředí
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Dánsko

Tel.: +45 33 36 71 00
Internetové stránky: eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Dotazy: eea.europa.eu/enquiries
Zaregistrujte se, abyste mohli dostávat oznámení agentury EEA: http://eea.europa.eu/sign-up

TH-02-19-902-CS-N
doi: 10.2800/412710

Úřad pro publikace
Evropské unie

